

Kassák Lajos / JÁNOS-PASSIÓ

Április 10. Nagypéntek. A zeneakadémia koncerttermében ülünk ezernyi emberek, hogy Johann Sebastian Bach, lipcsei orgonista János-passióját meghallgassuk. Egyelőre csönd van, s aki ezek közül a nagyvilági, ideges és hiú, hajszához szokott és hirtelen szenzációkra kíváncsi emberek közül eldurvult lelkében még magába tud szállni, az most réveteg tekintettel mered a semmibe, és érzi, hogy az idő folyása megfordult, világok múlnak el körülötte, és ő egy német kisváros közepén áll, kétháromszáz év előtti idegen környezetben, ahol minden zug, minden egyszerűség és díszítő faragvány örökidőktől örökidőig ismerős a számára. Nagypéntek a kereszténység legdrámaibb ünnepe, az istenember halálának és az emberisten-legenda megszületésének órái. Nem teológiai dogma, nem vallási ceremónia, általános emberi ünnep, mert ezen a napon halt meg Jézus, a szegény názáreti ács fia, akiben, emlékezetünk szerint, először feszítették meg az Igazságot – ki gondol még az Igazsággal? ... Ezek az arany-cirádás falakon kívül a szegénység és a gazdagság örülete tépi az emberek idegeit, a templomok hajóit az elsüllyedés veszedelme fenyegeti a viharban, a boldogság országának még első köveit sem rakták le az építők, az anyák kiapadt mellén síró gyermekek vergődnek, és az egész világ háborúra készül az egész világ ellen. Ki gondol most az igazságra, mikor mindenki a másik elpusztítására gondol. Lehet, hogy az egész földön most ez az egyetlen hely, ahol az ember ember mellett békességesen megfér, pillanatra megpihen, mint a vándor, aki hosszú útról érkezett, szeméből a reménység sugara világol, és várja a csoda beteljesedését. Várja a csodát, amiről most úgy érzi, egyszer rajta is be kell, hogy teljesedjék. Csend van, és ez a csendesség kimondhatatlanul mély és az irgalom melegségével telített.

Az emelvényen még ott sereglenek a zenészek, hegedűjükkal és fúvósszerszámaikkal a kezükben, és az énekesek, száznál is többen, férfiak és nők, és egy intésre várnak, hogy elfulladt mellükből fölszakadjanak a hangok. És jobbról most egy ősz, öreg ember jön elő, mint akit égi kezek irányítanak, fölszáll a pulpitusra, széttárja a karjait, és int fekete pálcájával, hogy kezdődjék meg a vágyak és áhítatok beteljesedése.

A hegedűsök reszelik hegedűjüket, az orgonista zúgásokkal és morajokkal tölti meg sípjait, s a fúvósok búgnak, mint a szerelmeseik, és fölkiáltanak, mint a haldoklók, s a hangok áradásában már érezni, ahogyan megfürdeti magát benne Bach magasztos lelke, az őslélek, mindnyájunk együttese tereken és időkön túl. Nem ujjonganak a hangok, óh nem – a bánat árnyai állnak

egymás mellett tömören, mint valami sötét fal, s a panaszkodó hangok úgy zengenek, mintha nemes ércnyelveket ütnének hozzá ehhez a falhoz. Minden szó egyformán, a nemes anyag és a szellem, amivel érintkezésbe jutott. Elvihetne bennünket ez a zene nagyon messzire, elsodorhatja ebből a pillanattól, hiszen már-már nem is mi vagyunk mi, hanem a minden vagyunk. Bach zenéje egy a világ vérkeringésével, ami rajtunk is átfolyik most, és megszünteti elkülönülésünket. S aztán halljuk a kar énekét, amely nemcsak hangban fölgazdagítja, hanem értelmet is ad ennek a zenének. Hódolatot énekel a kar Jézusnak, a Szenvedés és az Igazság emberi szimbólumának. Így mondja:

Hadd értsük most a passiót,
Hogy te vagy az, ki lesz, ki volt,
Kit szült az ég,
Ki szolga lett s e szolgasors
Tenálad fényre vált.

Bach művészete világot átfogó erő, egyszerre lenyűgöző, mint a fájdalom, és fölszabadító, mint az öröm. Ahogyan mondtam: érzem, hogy a mindenség szól belőle. Valahonnan a földből szivárog föl, akár a termékeny erjedés illatai, vagy az égből hull alá, akár a termékenyítő napsugár. S ha elgondoljuk, hogy mindezt egy agyonzaklatott, egy nyomorúságaiban összetöporodott orgonista, az első sorból visszaszorított, félelmekkel és riadalmakkal telt ember fogta össze a maga sajátos formájában, úgy, ahogy az most előttünk megjelenik! De mivel ez a zene nem a kétségek és riadalmak hangja, mekkora lehetett Bachban a megbékélés utáni vágyakozás, az üdvözülésbe vetett hit, hogy így tudott szólni. Vajon eljön-e még egyszer az az idő, mikor az ember újból felismeri rendeltetését, és hinni tud elhivatottságában? Abban a korban élünk, mikor minduntalan szóokolni hallunk a kollektivitásról, az emberi ellentétek megkívánt kiegyenlítéséről – és bennem újra és újra fölvetődik a kérdés, ha csakugyan lesz egy világ, ami a mainál kiegyensúlyozottabb, önmagánál összeférőbb lesz, milyen lesz az út, amelyen ehhez a világhoz eljutunk. A szocialisták, akik közé magam is tartozom, úgy gondolják, hogy az új világ egy régmúlt világ kollektív tisztaságához, egészségéhez és életderűjéhez fog hasonlítani. És azt gondolják, hogy az új művészet valami olyasmi lesz, mint Bach kollektív, monumentális művészete. Nem hiszek ebben az elképzelésben. Hiszem, hogy jön egy világ, a mainál szebb, kibírhatóbb és ezért kívánatosabb, de hogy milyen lesz az, halvány fogalmam sincs róla. Hiszem azt is, hogy a mai technizált, mechanizált művészetet egy emberibb, tartá-

A Budapesti Ének-és Zenekaregyesület mai tagértekezletén felolvasták nagypénteki passióelőadásunkkal kapcsolatos gyönyörű irását.

B A C H passióit énekelni, muzsikálni nekünk évről-évre vágyva várt lelki ünnepünk és mi előadók talán legközvetlenebbül éljük át e művészet hatalmát és erejét, mely valóban "egyszerre lenyűgöző, mint a fájdalom és felszabadító, mint az öröm."

Megrendülten, átértéssel követtük, mélyenszántó, igaz gondolatait és megállapítottuk, hogy a megszámlálhatatlan Bach-tudós, kutató és kommentáló valamennyi írása nem jellemzi a Bachművészetet oly átfogón, mint az Ön egyetlen mondata: "a m i n d e n s é g s z ó l b e l ő l e." Csak Goethe érzett hasonlót, mikor így szólt: "Es ist, als ob die ewige Harmonie sich mit sich selbst unterhielte..."

Hálásan köszönik Önnek a felemelő órát és szívök egész melegével köszöntik

Budapest, 1936 május 27.én.

Dubich Andor és Falsomay
 Gerber Magda
 Hohenberg Wilda Sándor Éva
 K. Lónikó J. J. J. J.
 Lang István
 Bartók Goldmark Kodály
 Kaposi Ilse
 Dobrai S. E. Julius
 Müller
 Juhász Józsa
 Pálffy
 Pálffy
 Pálffy

Lichtenberg Emil
 K. J. J.
 A. K. J.
 V. J. J.
 K. J. J.
 J. J. J.
 Tolnai Juliska
 K. J. J.
 V. J. J.
 Schwarz Henrik
 Farkas László
 K. J. J.
 R. E. J.
 K. J. J.

lomban átfogóbb, formában a közvetlen kifejezés tisztaságáig leegyszerűsödött művészet fogja föl váltani, de nem hiszem, hogy hasonló lehetne Bach vagy Giotto Istentől megszállott, gazdag pompáival is jámborul puritán művészetéhez. Talán még sohasem éreztem úgy az életem és társaim életének szétdobottságát, mint ezekben a pillanatokban. Nem tudom magam maradék nélkül odaadni Bach hódító zenéjének, közben mintha egy tántorgó hajó fedélzetén ülnék, és hirtelenében azt a sehova tartozást érzem, amit az anya köldökéről leszakadt magzat érezhet világrajöttének első pillanatában. Hol az a pont, amibe megkapaszkodhatnék, hol az a fény, ami után elindulhatnék? Bach életérzése, világszemlélete egészen más volt, mint a miénk. Biztosnak érezte maga alatt a földet, és kétségek nélkül vágyakozott Istenéhez az egekbe. Könnyű volt őneki. Annyira könnyű lehetett az élete, hogy egy szegényes szobácskában, vaksi gyertyavilágnál s miközben a nagy család ott szuszogott körülötte csendes álomban, meg tudta írni fűgáit és koráljait, passióit és kantátáit. Mindez azt jelenti, hogy nem érezte magát kiszakadtnak a mindenség öléből, s ha megszólalt, az ismert és ismeretlen világ szólalt meg általa. A technikai civilizáció az, ami kiszakított bennünket az ősegységből, s ki tudná megmondani, hogyan, milyen áldozatok árán jutunk el arra az útra, amely az igazi kezdet folytatását jelenti, amely összeköt bennünket az ősi múlttal, megerősít bennünket a jelenben, és előkészít bennünket a jövőre. Valamikor a zene csakúgy kifejezte az ember érzelmeit, mint ahogyan harmóniában volt mindennapi munkálkodásával. De a mechanizált technika üteme egészen más, mint amilyen a kézimunkáját végző mesterember munkaüteme volt. Annak idején a dolgozó, ha énekelt vagy füttyölt munkája közben, a legtöbbször tevékenységének átérzését és ezáltal majdnem fáradtság nélküli fokozását jelentette. A gépek munkásai, ha ma éneklni és füttyülni akarnának a kiszabott dologidőben, akkor szembe talál-

nák magukat a gép vak, dermesztően egyforma ritmusával, és ma vagy holnap biztosan letiportatnának attól a könnyörtelen erőtől, ami a gép maga is. Valami másnak kell tehát jönni, érzem, valami egészen másnak, mint ami a múltban volt. Így gondolom és hallom, hogy a korál zeng, szinte már elérhetetlen magasságokból:

Te gyenge rab vagy égi lény,
S ez üdvünk sziklavára,
Te rabságodból int a fény:
A jókat üdvre várja.
Ha szived nincs, ha szolgál légy,
Rabszolgájába fül e nép.

Mindaz, amit ilyenkor elgondol az ember, mindaz csak a maga belső tépelődéseire vall, ezenkívül alig is lehet jelentősége. De mégis, milyen nagyszerű pillanat, mikor így elérkezünk a forráshoz, és meríthetünk belőle annyit, éppen annyit, amennyi után szomjazunk. Zsidók és keresztények vagyunk itt együtt, szőkék és barnák, nők és férfiak, idősebbek és fiatalabbak, széthullottak körülöttünk az irigység kerítései, letompultak a gyűlölködés tuskái, és együtt merítünk a forrásból, amelyhez nem kellett elvándorolnunk, mert idejött ő mihozzánk, és gyönyörű áriáiban tudunkra adja, hogy:

Betelt immár,
S mi jó, hogy révbe ért a lélek!

Végezetül még megszólal a kar, s aztán a korál lefogottan, teli szívvel bugyborékolja bizakodó áhítatát, úgy valahogyan, ahogyan kétszázötven év előtt a keresztény hitközségek családias gyülekezetei énekeltek életük teljességét Isten felé s az emberi nyomorúságok megváltásának reményében.

Mikor kimentünk a teremből, éreztük, hogy az igazi, tiszta művészettel találkoztunk ezen az estén, és hittük, hogy egyszer mi is elérkezünk egy olyan világba, ahol megteremthetjük a magunk művészetét.

